

*Louis-Michel de Vaulchier*¹

A mítosz és a térkép

Papp Tibor: ORION

Számítógép által generált dinamikus képvers

Egy mítosz,
egy térkép,
ott egy vak óriás ki bejárja a világot,
itt egy városnegyed térképe.

Milyen kifinomult fondorlathoz, milyen találékony elrendezéshez is szükséges folyamodni ahhoz, hogy két ennyire különböző dolgot társítsunk ugyanabban a költeményben?

És mitől is költői?

aaORIONPo2.exe

Fel kell tehát készülni arra, hogy a dolgok nem egyszerűek, és a nézőt nyomtatékosan előre figyelmeztetik: „kétértelművé válok, nyakatekertté válok, körmönfonttá válok” többször ugyanazt hajtogatva.

Aztán hamarosan, hogy senki se veszítse el éberségét ettől a verbális szédüléstől, figyelmeztető ablakok jelennek meg néhány abszurd kérdést feltéve csupán abból a célból, hogy arra kényszerítsen, hogy az OK-ra kattintsunk, ezzel azt jelezvén, hogy készen állunk arra, hogy magával ragadjon a mű.

Végül, a bevezetés befejezéseként, megjelenik személyesen a szerző, királyi koronával, melyből nagy számárfülek egyenesednek ki, kettős utalás a kegyetlen királyra és a mítosz „Orion” címére. Számítani kell tehát rá, hogy a fülek mumszosak lesznek.

És ebben az arcképben egy szív dobog.

Aztán az arckép egyre inkább elhalványul. A néző látása gyengül. Ez azért van, mert az óriás vaksága kiterjed, miközben a képernyő lassanként teljesen elfehéül. Időben és térben nagyon távol Orion követi a napot, arccal a napsugár melege felé, míg lépéseinek ütemes hangja belemosódik a véráram löktetésébe.

Így keverednek ezek az áramlások, melyeket csak a numerikus programok képesek ekkora hatékonysággal kombinálni.

Egyre rosszabbul látunk. Sem ezt a feltételezett, jelenleg is dolgozó programot, sem a szerzőt, akinek eltűnt az arcképe, és aki saját részéről nem látja a véletlenszerű eseményeket, melyeket saját programja hajt végre. Ha majdnem vakon

---

¹ Louis-Michel de Vaulchier (1938) költő, multimédia művész. Párizs-Vanves.

nehéz észlelnünk a képernyőn zajló hamar tovatűnő eseményeket, ez azért van, mert jutott nekünk Orion vakságából. És ez a félvakság, ez a kezdeti zavar jellemzi talán a költészetet, míg a gondolati képek csaponganak habozván magukba szívni a látott képek és a hallott szövegek kétértelműségét.

A mítosz elbeszélése megjelenik a képernyőn. Egy hang olvassa. A mesebeli vadász, az akadályozott és dühös szerelmes, akit a hercegkisasszony apja megbüntett, hatalmas lábaival össze-vissza kapalózik, és az égbe hajítva végzi az istennő kutyájának társaságában, mely véletlenül megöli.

Íme. Orion és a Nagy Kutya továbbra is nagyon magasan forognak, míg itt a szavak alatt egy térkép jelenik meg. Egy városnegyedé, ahol egyetlen utcanev sem látható. Inkább egy ókori város alapjainak rajza, melyen keresztül bolyongunk a múltat kutatva, és ugyanekkor egy hálószerű szerkezet ábrája, melyet arra szántak, hogy megóvjon a majdani nomád vándorlásoktól.

A Deleuzenek oly kedves fennsíkra gondolunk: „Fennsíknak nevezünk minden sokféleséget, melyet mással össze lehet kapcsolni felszín közeli gyökerekkel oly módon, hogy egy rizómát formáljanak. Minden fennsík olvasható bárhol és bármelyik másik fennsíkkal kapcsolatba hozható. (Ezer fennsík / Éditions De Minuit / p 33)

És van-e egy számítógépprograménál jobb folyamat, mely képes kombinálni egy ilyen különböző rétegekből, mítikus országból, vak futásból, kétértelmű alaprajzból, néma térképből álló sokféleséget?

Először is megmutatkozik egy alaprajz. Mondhatnánk egy város térképe. De az utcák és a háztömbök különös módon költők neveivel vannak jelölve – dos Passos, – véletlenszerűen fakadó mondattöredékek „delejezve várom a fedetlen kebleket”, – utasítások – „tilos böfögni”.

Elveszünk, a rács igen színes kockái rezegnek, instabilak, a mítosz egy kissé különböző, második verziója kapcsolódik be, hangosan olvassák, megkíséreljük fel-eleveníteni a régi verziót, de minden kialszik, egy „fekete takaró” alatt vagyunk, a képernyő fekete, leszáll az éj, az óriás már nem bízhatja a napra előre haladását, már nem tudjuk, hogy hova nézzünk a képen, a térkép negatívja, fekete út, karmazsinvörös és sötétzöld kockák, boszorkánynevetés, elragad minket, elviseljük, sötétben tapogatózunk. A képernyőn keresztbe írva: „álomváros / álomban / ...” Keressük az éjszakában az istennőt, intellektuálisan válunk vakká, egyfajta aggodalom, „tortúra és irodalmi tortúra” mondja egy gúnyosan vigyorgó hang, elszenvedjük a sorsunk, egy másik, kívülről érkező hang időjárást jelentés.

Hol vagyunk? Egy isten elragadott minket, a szerző nyilvánvalóan szabad kezet ad a programjának, hogy kedvére rendezze a különböző áramlásokat, úgy tűnik, hogy él és visszaél egyfajta informatikai varázslattal.

Megint Deleuze: „egy elrendezés a sokféleségben elkerülhetetlenül egyszerre dolgozik szemiotikai, anyagi és társadalmi áramlásokon“. (op. cit. pp 33–34)

Áramlás, mely itt:

- 1) szemiotikai áramlás: egy nagyon régi drámai és előre nem látható események láncolatának és fatális isteni közbelépésnek az elbeszélése;
- 2) anyagi áramlás: sokszínű képek ingatag fonatának állandó vibrálása egy hol parancsoló, hol pedig gúnyolódo hang közbelépésével társítva;
- 3) társadalmi áramlás: a kívülről jövő betoldások, a „vendégszövegek” mint a bevásárlóközponti közlemény vagy egy rádióállomáson felvett időjárásjelentés.

És még más áramlás elrendezésekről.

Első példa: a hasonló bevezetése a numerikusan belül, amikor egy piros négyzet bejárja a városrész térképét, és megáll néhány helyen, hogy egy helyi látkép helyettesítse, utcasarok, nagy sugárút távlata, egy park rácsának támasztott bicikli, egy parkoló piros autó előtt elhaladó nő, „stb., stb.” mondja a hang.

Fényképek egy képbe ékelődve.

„Orion”-nal érzékeljük a filmművészeti és a numerikus mű közötti különbséget, a képernyő két vonatkozása között: egyrészt a lineáris és a mélység, másrészt a szaggatott és a vastagság nélküli rács, a távoli és közeli látás között. „Orion” hasonlít tehát egy festett vászonra, melyen formák és színek elevenednek meg a folytonos, ritmikus lüktetés eredményeképpen, egy motiváció nélküli festmény, olyan értelemben, hogy minden része ugyanolyan jelentőséggel bír. Persze a háttér egy kockás sík, de a városi geometriát teljesen figyelmen kívül hagyó szétszórt nevek sokasága és az, hogy csupán egy téglalap alakúra kivágott alaprajz alkotja a szegélyt, jól mutatja, hogy egy sima, nem irányított, kitüntetett jelzés nélküli térről van szó, lehetővé téve a bármely irányba való elmozdulást. Orion lineáris, a nap irányába haladó járásából csak a ritmus maradt meg. A geometriai és időbeli távolságok lecsökkennek, nincs más horizont, mint a képernyő az orrunk előtt, nincs más kaland, mint az aktuális kép.

Második példa: hirtelen egy meztelen női test jelenik meg, a városrész járdáján elnyújtózva, pirulva a fekete kátrányon, bizonyára az Orion által kívánt hercegnő teste, de egy szalaggal körbetekerve, melyen a következőket olvashatjuk: „ahogy a rekedt szusz kitör az állatból”: talán a mítoszban már említett Nagy Kutyáé, amely újra elvezet az aggasztó előjelű távoli időkbe. Mindeközben mondatok cikáznak keresztbe a képernyőn, szinte olvashatatlanok, és melyekből csak néhány szót lehet megjegyezni, „gyors és vad ... mászol ... patakzó.” Átmeneti erotikus jelenés.

És aztán az utolsó rész, az a rész, amely felé úgy tűnik, hogy mindig is haladt a költemény, egy csodálatos opera, melyet egy vizuális vers és egy gondosan megalkotott hangköltemény versenye alkot. A díszlet a városnegyed helyrehozott alaprajza, melyet egy állandó tűzijáték világít meg, csillogó pixelek nyüzsgésének szóródása a képernyőn, melyet gyomorkorgás, kutyaugatás, katonai parancsok, rögeszmés szóismétlések követnek, „érintett/ fekvő, érintett/ fekvő,

bekötött/bezárt/elzárt, csicsijja/csicsijja/fekve/fekve, korrupt/haladék/étkezés/jóllakott.”

Denis Laborde-al beszélgetve Pierre Boulez a tiszteletére az MF gondozásában kiadott könyvben megerősíti a hangos oldalról azt, ami fentebb a képi oldalra vonatkozott: „Ami érdekes, hogy nem a folytonosság testesíti meg a hangcsúsztatást, hanem a megszakítás.” És szintén: „Mi is fontos a zenei idő észlelésében? A lüktetés.” Itt a mű a nap felé futástól felgyorsult szívritmusnak van alávetve, lüktetés, rezonancia, azon hatalmas hegyek falairól visszavert visszhang, melyek ahhoz a tengerhez vezetnek, mely mélyén Orion meghal. Vízrel teli száj, bugyogás, suttogás, a saját magát befedő hang enyhülése, visszhang, csobogás a palota partján, dadogás, mélyről jövő tompa kiáltás.

Egy tragédia kezdete, melyet egy végső nagy nevetés komikus operának próbál álcázni.

A numerikus mű nem áll le, csak kevés időt hagy az olvasásra, a megfigyelésre, akárha azt mondjuk, keresztül megy az életem. Események szakadatlan áramlása és visszaáramlása, ahol a véletlen rendszeresen visszatér kigúnyolni az elővigyázatosságot és a szándékosságot. Emlékezni, a leghamarabb a jelenhez kapcsolódni, felejtetni, érezni, felébredni, tervezni. Nincs pihenés, nincs meditáció, nincs újrakezdési lehetőség, mint a könyv esetében, hanem egy egyidejű elkötelezettség minden értelemben és abszolút odafigyelés az eseményekre.

Egy nagyon régi mítosz elbeszélése és egy program abszolút kortárs nyelvezete folyton forognak egy térkép, hol alaprajz, hol animált kép által alkotott tengely körül.

Nincs más történet, mint az, amit minden egyes „olvasó” megél, mely sohasem teljesen elmesélhető, de aminek emlékiratok szavaira való fordítását egyetlen cenzúra sem kellene, hogy utólag megakadályozza.

Fordította: Papp Nóra